

2. Нагайко К. М. Відбувся круглий стіл «Постать Тараса Шевченка як чинник національної консолідації (до 160-річчя від дня смерті Т. Г. Шевченка). Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». URL: <https://www.niez.com.ua/events/scientific-events/2328>. (дата звернення:12.03.2026).

3. Нагайко К. М. У НІЕЗ «Переяслав» відбулася Міжнародна науково-практична конференція. Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав». URL: <https://www.niez.com.ua/events/scientific-events/3321>. (дата звернення:12.03.2026).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-621-1-30>

Пстков С. В.,

доктор юридичних наук,

професор кафедри державно-правових і гуманітарних наук

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

м. Київ, Україна

**ПОЛІТИЧНА ІНСТРУМЕНТАЛІЗАЦІЯ БІОГРАФІЇ КНЯГИНИ
ОЛЬГИ В РОСІЙСЬКІЙ ТА РАДЯНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ:
ДЕКОНСТРУКЦІЯ «ПСКОВСЬКОЇ ВЕРСІЇ»
ПОХОДЖЕННЯ ПРАВИТЕЛЬКИ УКРАЇНИ-РУСИ**

Постать святої рівноапостольної княгині Ольги є однією з ключових у пантеоні києворуських правителів. Вона не лише першою серед володарів Київської Русі прийняла християнство, а й заклала адміністративні основи держави. Саме тому її біографія протягом століть ставала об'єктом маніпуляцій з боку ідеологів Московського царства, Російської імперії, а згодом і СРСР. Головною метою цих маніпуляцій було створення штучного генетичного та територіального зв'язку між Києвом і Москвою, де Псков виступав як «сполучна ланка», що виправдовувала експансію Москви на захід та південь.

Згідно з «Повістю минулих літ», Ольгу привезли Ігорю «з Пскова» (чи «Плескова»). Проте сучасні дослідники звертають увагу на кілька критичних суперечностей. Наприкінці IX – на початку X століття Псков був невеликим поселенням, яке навряд чи могло бути батьківщиною княгині такого статусу. Існує обґрунтована гіпотеза, що літописне «Плесков» насправді означало Пліску(тодішню столицю Болгарського царства). Це пояснює і її високу освіченість, і швидке прийняття християнства, і вибір імені для онука – Святослав (слов'янське ім'я, характерне

для болгарської та моравської еліти). Водночас версія про варязьке походження (Helga) також активно нівелювалася російськими істориками, щоб не «віддавати» засновницю держави норманам, а закріпити її «питомо слов'янське» (а отже, «проторосійське») коріння [1].

У XV–XVI століттях, коли Москва почала активно поглинати Псковську та Новгородську республіки, ідеологам (зокрема авторам «Степенної книги») було вкрай важливо довести, що ці землі завжди були частиною «єдиного простору». Ольгу почали активно тиражувати як «уродженку Псковщини». Це давало Москві умовне моральне право претендувати на Псков як на «святую землю», де народилася засновниця династії. Через Ольгу Москва намагалася провести пряму лінію: Псков → Київ → Москва. Якщо Ольга – псковитянка, то витоки київської влади лежать на півночі, що автоматично робило Москву легітимною спадкоємицею Київської Русі [2].

У XVIII–XIX століттях біографія Ольги як «Мати нації» була остаточно зацементована в рамках імперської концепції «триєдиного російського народу». Михайло Карамзін та інші офіційні історики відкидали будь-які альтернативні версії походження Ольги, окрім псковської. Це служило виправданням анексії українських земель (Малоросії): якщо Ольга прийшла з півночі (з територій, що стали Росією), то Київ є лише «тимчасовою резиденцією» північних князів, а отже, має належати Петербургу чи Москві [3].

Радянська історіографія, попри свій атеїзм, не відмовилася від імперських міфів, а лише модернізувала їх і подавала образ Ольги у світлі «дружби народів». Будь-які згадки про болгарське чи скандинавське походження Ольги таврувалися як «буржуазні фальсифікації», що принижують роль слов'ян. Ольга була представлена як ідеальна «давньоруська» правителька. Псковська версія ідеально вписувалася в концепцію «спільної колиски трьох братніх народів», де головна роль відводилася саме російським територіям. Радянські підручники ігнорували те, що Псков часів Ольги не мав того значення, яке йому приписували, а зв'язок Ольги з Константинополем трактувався виключно через призму зовнішньої політики, а не релігійно-культурного вибору, що відділяв Київську Русь від майбутнього азійського вектору Москви.

Чому це важливо сьогодні? Спрощення та спотворення біографії Ольги було частиною масштабного проекту з «крадіжки історії». Псковська версія дозволяла Москві стверджувати, що вона не загарбує чужі землі, а «повертає своє». Стверджуючи, що витоки київської еліти були «псковськими», імперські ідеологи заперечували автохтонність українського державотворення. Свята Ольга, київська княгиня, була перетворена на «російську святую», що дозволяло Московському патріархату претендувати на духовну монополію в Києві [4].

Дослідивши балтійські азимути, пов'язані з біографією святої Ольги, констатуємо, що всі докази вказують на те, що княгиня не походила з

цих північних теренів держави. Але наголосимо що окраїни Київської Русі втаємничують ще багато нерозв'язаних питань, котрі стосуються діяльності великої київської княгині. «Пізніше легенди, занесені в Степенну книгу, що перетворилися в розлоге «Житіє святої, рівноапостольної великої княгині Ольги» (редакція не раніше другої половини XVI століття), батьківщиною Ольги називають псковську весь або село Вибутине і ведуть її від простих людей, до того ж, від «мови варязька» під впливом укоріненої тоді байки про покликання варягів. Псков, за цією легендою, ще не існував і згодом був заснований Ольгою разом із храмом святої Трійці. Відповідно до даних Д. І. Гловайського, псковські переписні книги, що належать до другої половини XVI століття, не згадують село Вибутине, а вказують Вибутську губу на р. Великий і струмок Вибуту.

Деконструкція «псковської версії» походження княгині Ольги – це не просто суперечка про місце народження. Це питання боротьби за право України на власну історію. Російська та радянська пропаганда перетворили біографію княгині на інструмент геополітики, мета якого – довести «вторинність» Києва та «первинність» північних регіонів. Повернення до наукової дискусії про болгарське чи варязьке коріння Ольги, а також визнання того, що Псковська версія була створена значно пізніше для виправдання московської експансії, є необхідним кроком для звільнення української минувшини від імперських нашарувань.

Ідеологічні й ідеалістичні нашарування на події минулого та діяльність історичних персонажів заважають побачити справжні автентичні образи. З плином часу накладений пласт думок і концепцій приховує та спотворює реальну картину, через що доводиться більш ретельно вивчати й аналізувати причини замовчувань або славнів на сторінках хронік, фактично відчищати від нашарувань первинну інформацію. Це стосується й великої княгині Ольги, яка була невід'ємною складовою політикуму X століття, але залишилася такою і в наступному тисячолітті. Промені її духовного образу донині надихають творчі особистості до герменевтичних прозрінь. А на політичному фундаменті, закладеному правителями середньовічних часів, серед яких закарбовані й імена великих князів Київської Русі, вибудовується сучасна Об'єднана Європа [5].

Список використаних джерел:

1. Ричка В. Княгиня Ольга. Київ : Альтернативи, 2004. 365 с.
2. Петков С. Княгиня Ольга: наріжний камінь церкви і держави. Київ : Видавничий дім «Артеку», 2021. 114 с.
3. Петков С. Княгиня Ольга. Династійні таємниці правителів Русі. Київ : Видавничий дім «Артеку», 2023. 290 с.
4. Ричка В. Між християнським сходом і заходом: Київська Русь у міжцивілізаційному діалозі. *Дзеркало тижня*. 2005. 9–15 квіт. № 13. С. 21.

5. Петков С. Україна – частина європейської цивілізації: до питання про формування стратегії розвитку держави і права. *Міжнародно-правова оцінка російської воєнної агресії в Україні та захист фундаментальних прав людини* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 16 липня 2022 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Асоціація українських правників. Київ : «Видавництво Людмила», 2022. С. 84–88.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-621-1-31>

Шеремет А. В.,

доктор філософії,

старший викладач кафедри слов'янської

та романо-германської філології

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

м. Київ, Україна

Коломієць О. В.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри слов'янської та романо-германської філології

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

м. Київ, Україна

ПРОСТОРОВІ МОДЕЛІ КРИМУ В ЩОДЕННИКОВИХ СПОГАДАХ ДОКІЇ ГУМЕННОЇ «ДАР ЕВДОТЕЇ»

Проза Докії Гуменної є настільки розмаїтою, що формує власні міфопоетику та інтертекст, які утворюють багате поле для досліджень у різних рівнях тексту. До найбільш повних досліджень творчості письменниці входять дослідження О. В. Коломієць, Т. В. Николук, В. Ю. Родигіної, Д. В. Сачко, О. І. Філіпенко, Т. В. Швець [4, 6–10]. Аналізована нами кримська тематика у «Дарі Евдотеї», крім художньо-психологічного дискурсу, об'єднує антиколоніальний дух прози Докії Гуменної та мотивну специфіку української емігрантської мемуарної прози. Антиколоніальні наративи у прозі Докії Гуменної висвітлені в дослідженнях М. І. Лаврусенко, мотивам подорожей в українській мемуарній прозі присвячені роботи Л. В. Козинського [3].

Книга «Дар Евдотеї» є щоденниковими спогадами, що написані в останні роки життя письменниці в нью-йоркський період творчості. Вони стали квінтесенцією її філософічних роздумів, своєрідним підсумком творчого шляху. Відомо, що кінець ХХ століття відзначався